

KLAUS RICHTER

FRAG MENTA CIJA

Vidurio Rytų Europoje

Lenkija ir Baltijos šalys
1915–1929 m.

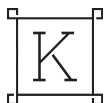
Iš anglų kalbos vertė Elena Belskytė

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
Vilnius, 2025

Versta iš:
Klaus Richter
*Fragmentation in East Central Europe:
Poland and Baltic, 1915–1929.*
Oxford University Press, 2020

Fragmentation in East Central Europe: Poland the Baltics, 1915–1929 was originally published in English in 2020. This translation is published by arrangement with Oxford University Press. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka is responsible for this translation from the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors, omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses caused by reliance thereon.

Knygos leidimą finansavo

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras yra struktūrinis Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos padalinys, savo leidybine veikla padedantis įgyvendinti bibliotekos misiją būti Lietuvos žinių erdve, kuriančia vertę visuomenei.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

© Klaus Richter, 2020
© Elena Belskytė, vertimas, 2025
© Saulius Bajorinas, apipavidalinimas, 2025
© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2025

ISBN 978-5-420-01888-0

Ižanga

Šią knygą pradėjau rengti 2012 m. dirbdamas moksliniu bendradarbiu Vokietijos istorijos institute Varšuvoje, kur pagal vienų metų mokslinės stažuotės programą tyrinėjau Vidurio Rytų Europą Pirmojo pasaulinio karo metais. Neseniai baigęs pirmą knygą apie krikščionių ir žydų santykius vėlyvosios Rusijos imperijos Lietuvos gubernijose, ypač susidomėjau, kiek iki 1914 m. buvusių tautinių judėjimų idėjų perimta kuriant valstybę po 1918 metų. Tęsiant tyrimus, dėmesys pamažu nukrypo į tai, kaip valstybių kūrimąsi Vidurio Rytų Europoje lėmė daug didesni įvykiai, sukrėtę ne tik šį regioną, bet ir visą Europą, ypač per šimtmečius žemyne susiformavusių prekybinių, socialinių ir kultūrinių tinklų irimas. Tikiuosi, šio tyrimo rezultatais prisidėjau prie mūsų supratimo apie valstybingumo specifiką Vidurio Rytų Europoje. Taip pat viliuosi, kad tai padės suvokti, jog šiuos ypatumus galima suprasti tik žvelgiant į regiono sąveiką su visa Europa.

Norėčiau padėkoti organizacijoms, finansavusioms šios knygos tyrimus, – pirmiausia Menų ir humanitarinių mokslų tyrimų tarybai, finansavusiai projektą „Hinterlands and Hypertrophies: Assessments of the Viability of Empires and Nation-States in Central and Eastern Europe, 1900–1930s“; jo rezultatai tapo šios knygos leitmotyvu. Taip pat norėčiau padėkoti Britų akademijai už mano tyrimo „Practices and Perceptions of Property Redistribution in Poland and the Baltic States, 1917–1934“ finansavimą. Kitus pagrindinius šios knygos tyrimų aspektus dosniai parėmė Vokietijos ir Lenkijos bendradarbiavimo fondas (*Stiftung für Deutsch-Polnische Zusammenarbeit*) ir Lietuvos mokslo taryba. Neįtikėtinai palaikė ir mano darbdavys Birmingamo universitetas,

ypač skirdamas stipendiją moksliniams tyrimams, tai leido archyvuose atlikti nuodugnų ir nemažai laiko pareikalavusį tyrimą būsimai knygai.

Žiniomis ir išmintimi su manimi dalijosi tiek daug kolegų ir draugų, kad bijau, jog nesugebėsiu jų visų paminėti. Norėčiau padėkoti tiems, kurie per daugelį metų nuolat padėjo man išlaikyti susitelkimą ir išsiaiškinti, apie ką galiausiai turėtų būti ši knyga: tai Tomas Balkelis, Jakubas Benešas, Svenja Bethke, Marco Bresciani, Timas Buchenas ir Jasmin Nithammer. Taip pat esu be galo dėkingas Martui Kuldkeppui ir Guntisui Vaveriui, suteikusiems lemiamą pagalbą dirbant su archyviniais dokumentais estų ir latvių kalbomis. Patarimų ir paramos suteikė ir daugelis mokslininkų, ypač Peteris Gatrellas, Heidi Hein-Kircher, Ruth Leisero-witz, Vasilijus Safronovas ir Chrisas Wickhamas – jiems visiems nuoširdžiai dėkoju. Esu labai dėkingas ir anoniminiais recenzentams, kurie perskaitė mano galutinį rankraštį ir pateikė įžvalgių pastabų bei kritikos, taip pat Oksfordo universiteto leidyklos komandai, ypač Cathryn Steele, už pagalbą rengiant knygos rankraštį.

Nuoširdžiai dėkoju nuostabiems Naujųjų bylų archyvo ir Nacionalinės bibliotekos Varšuvoje, Užsienio reikalų ministerijos Politinio archyvo ir Federalinio archyvo Berlyne, Birmingamo universiteto *Cadbury* tyrimų bibliotekos, Herderio instituto Marburge, Estijos valstybinio archyvo Taline, Latvijos valstybinio istorijos archyvo Rygoje, Lietuvos centrinio valstybės archyvo ir Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vilniuje, Tautų Sąjungos archyvo Ženevoje, Nacionalinės archyvų ir įrašų administracijos Vašingtone, Nacionalinio archyvo Londone, Krikščioniškosios demokratijos politikos archyvo Sankt Augustine, Reino krašto ir Vestfalijos ekonomikos archyvo Kelne darbuotojams už pastangas palengvinti man tyrimo darbą.

Galiausiai iš visos širdies dėkoju keturiems žmonėms, suformavusiems mano požiūrį į istoriją kaip į discipliną, kaip į socialinę ir džiaugsmingą praktiką ir, tiesą sakant, kaip į gyvenimo kelią, be jų nebūčiau ten, kur esu: Jonathanui Gumzui, Sabine Lee, Christophui Schmidtui ir Stefanie Schüler-Springorum. Ir svarbiausia – labai dėkoju savo žmonai, didžiulė intelektualinė ir moralinė jos parama turėjo milžinišką įtaką šiai knygai ir toli už jos ribų.

Turinys

Iliustracijų ir žemėlapių sąrašas	ix
1. Įvadas	1
2. Ateitis ne tokia niūri, kaip atrodo: integracijos skatinimas, fragmentacijos priėmimas	19
3. Kas esame, ką darome ir kiek mūsų yra? Repatriantai, pabėgėliai ir pilietybė	70
4. Dar viena vielinė užtvara: sienos ir teritorija	128
5. Kaskite durpes! Verslo įgalinimas ir užsienio įmonės	184
6. Hinterlando prabudimas: etatizmas, infrastruktūra ir prieiga prie jūros	240
7. Priešo žemė: nuosavybės perskirstymas ir žemės reforma	297
8. Išvada	358
Bibliografija	373
Rodyklė	404